

Jolanta Wydmuch,
Dorota Cebulak¹

Szkolny doradca zawodowy w Gimnazjum Nr 14 we Wrocławiu

*„Umiejętność kierowania własnym rozwojem
jest dla człowieka jego mądrością
i jedną z dróg uzależnienia się od losu”
/Z. Pietrasiński/*

Celem poniższego opracowania jest wskazanie, w jaki sposób można prowadzić orientację zawodową, by maksymalnie zaktywizować ucznia i jego rodzica do udziału w tym procesie. Zamieszczono treści i sposoby sprzyjające wykształceniu u uczniów takich umiejętności, jak wyznaczanie celów życiowych, podejmowanie decyzji zawodowych, kształcenie adekwatnej samooceny, programowanie własnej przyszłości.

Uzasadnienie potrzeby utworzenia stanowiska szkolnego doradcy zawodowego

- Potrzeba profesjonalnej pomocy, usytuowanej blisko ucznia, zwiększającej trafność podejmowanych decyzji edukacyjnych i zawodowych, minimalizującej koszty psychiczne wynikające z niewłaściwych wyborów i koszty materialne związane z dojazdem do placówek specjalistycznych.
- Zagwarantowanie systematycznego oddziaływania na uczniów w ramach planowych działań realizowanych metodami aktywnymi (warsztaty, zajęcia aktywizujące).
- Udzielanie uczniom pomocy w wyborze i selekcji informacji dotyczących edukacji i rynku pracy.
- Obniżenie społecznych kosztów kształcenia dzięki poprawieniu trafności wyborów.
- Dostosowanie rozwiązań polskich do standardów krajów UE w związku z zakładanym członkostwem Polski od 2004 roku.

Cele działania szkolnego doradcy zawodowego

- Przygotowanie młodzieży do trafnego wyboru zawodu i drogi dalszego kształcenia oraz opracowania indywidualnego planu kariery edukacyjnej i zawodowej.
- Przygotowanie ucznia do radzenia sobie w sytuacjach trudnych, takich jak:
 - bezrobocie,
 - problemy zdrowotne,
 - adaptacja do nowych warunków pracy i mobilności zawodowej.
- Przygotowanie ucznia do roli pracownika.
- Przygotowanie rodziców do efektywnego wspierania dzieci w podejmowaniu decyzji edukacyjnych i zawodowych.

¹ Jolanta Wydmuch, nauczyciel języka polskiego w Gimnazjum Nr 14 we Wrocławiu; Dorota Cebulak, nauczyciel matematyki w Gimnazjum Nr 14 we Wrocławiu.

- Pomoc nauczycielom w realizacji tematów związanych z wyborem zawodu w ramach lekcji przedmiotowych.
- Wspieranie działań szkoły mających na celu optymalny rozwój edukacyjny i zawodowy ucznia.

Zadania szkolnego doradcy zawodowego

1. Systematyczne diagnozowanie zapotrzebowania uczniów na informacje i pomoc w planowaniu kształcenia i kariery zawodowej.
2. Gromadzenie, aktualizacja i udostępnianie informacji edukacyjnych i zawodowych właściwych dla danego poziomu kształcenia.
3. Wskazywanie osobom zainteresowanym (młodzieży, rodzicom, nauczycielom) źródeł dodatkowej, rzetelnej informacji na poziomie regionalnym, ogólnokrajowym, europejskim i światowym na temat:
 - rynku pracy,
 - trendów rozwojowych w świecie zawodów i zatrudnienia,
 - wykorzystania posiadanych uzdolnień i talentów w różnych obszarach
 - świata pracy,
 - instytucji i organizacji wspierających funkcjonowanie osób niepełnosprawnych w życiu codziennym i zawodowym,
 - alternatywnych możliwości kształcenia dla młodzieży z problemami emocjonalnymi i niedostosowaniem społecznym,
 - programów edukacyjnych Unii Europejskiej,
 - porównywalności dyplomów i certyfikatów zawodowych.
4. Udzielanie indywidualnych porad edukacyjnych i zawodowych uczniom i ich rodzicom.
5. Prowadzenie grupowych zajęć aktywizujących, przygotowujących uczniów do świadomego planowania kariery i podjęcia roli zawodowej.
6. Kierowanie w sprawach trudnych, do specjalistów: doradców zawodowych w poradniach psychologiczno-pedagogicznych i urzędach pracy, lekarzy itp.
7. Koordynowanie działalności informacyjno-doradczej szkoły.
8. Wspieranie rodziców i nauczycieli w działaniach doradczych poprzez organizowanie spotkań szkoleniowo-informacyjnych, udostępnianie im informacji i materiałów do pracy z uczniami itp.
9. Współpraca z Radą Pedagogiczną w zakresie:
 - tworzenia i zapewnienia ciągłości działań wewnątrzszkolnego systemu doradztwa, zgodnie ze statutem szkoły,
 - realizacji zadań z zakresu przygotowania uczniów do wyboru drogi zawodowej, zawartych w programie wychowawczym szkoły.
10. Systematyczne podnoszenie własnych kwalifikacji.
11. Wzbogacanie warsztatu pracy o nowoczesne środki przekazu informacji (Internet, CD, wideo, itp.) oraz udostępnianie ich osobom zainteresowanym.
12. Współpraca z instytucjami wspierającymi wewnątrzszkolny system doradztwa: kuratoria oświaty, centra informacji i planowania kariery zawodowej, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, powiatowe urzędy pracy, przedstawiciele organizacji zrzeszających pracodawców itp.

Korzyści wynikające z działalności szkolnego doradcy zawodowego

1. Dla indywidualnych odbiorców:

- dostęp do informacji zawodowej dla uczniów, nauczycieli oraz rodziców,
 - poszerzanie edukacyjnych i zawodowych perspektyw uczniów,
 - świadome, trafniejsze decyzje edukacyjne i zawodowe,
 - ułatwienie wejścia na rynek pracy dzięki poznaniu procedur pozyskiwania i utrzymania pracy,
 - świadomość możliwości zmian w zaplanowanej karierze zawodowej,
 - mniej niepowodzeń szkolnych, zniechęcenia, porzucania szkoły a potem pracy, jako konsekwencji niewłaściwych wyborów.
2. Dla szkół:
- realizacja zobowiązań wynikających z zapisów zawartych w ramowych statutach gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych,
 - zapewnienie ciągłości działań orientacyjno-doradczych szkoły i koordynacji zadań wynikających z programów wychowawczych szkół,
 - utworzenie na terenie szkoły bazy informacji edukacyjnej i zawodowej oraz zapewnienie jej systematycznej aktualizacji.
3. Dla innych podmiotów edukacyjnych:
- uzyskanie przepływu informacji zawodowej sprzyjającego trafnym wyborom uczniów i korzystnie wpływającego na dostosowanie programów nauczania do wymagań rynku pracy,
 - możliwość zatrudnienia nauczyciela przygotowanego do prowadzenia orientacji zawodowej dzięki wprowadzeniu stanowiska szkolnego doradcy zawodu – stabilizacja kadry.
4. Dla państwa i władz lokalnych:
- zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej konieczności racjonalnego planowania rozwoju zawodowego przez jednostki,
 - podejmowanie właściwych decyzji, efektywnie przeciwdziałających bezrobociu,
 - zapewnienie powszechności i dostępności usług doradczych zalecanych przez Komisję Unii Europejskiej.
5. Dla pracodawców:
- zwiększenie szansy znalezienia odpowiednio przygotowanych kandydatów świadomych oczekiwań rynku pracy.

System doradztwa edukacyjno-zawodowego we Wrocławiu

We Wrocławiu od 2003 roku wdrażany jest system doradztwa edukacyjno-zawodowego, rozumiany jako długofalowe i wieloetapowe działania towarzyszące uczniowi w trakcie jego rozwoju zawodowego. System ten tworzą:

- I. szkolni doradcy zawodowi wspomagani przez Szkolne Ośrodki Kariery,
- II. Międzyszkolny Ośrodek Wspierania Aktywności Zawodowej,
- III. Wrocławskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli, które koordynuje działalność szkolnych ośrodków kariery,
- IV. Poradnie psychologiczno-pedagogiczne.

Działania z zakresu doradztwa zawodowego realizowane są również w ramach programu „Wrocławski Program Rynku Pracy – 2004-2006”, który obejmuje następujące obszary:

- I. Poprawa jakości usług świadczonych bezrobotnym w celu stabilizacji sytuacji na wrocławskim rynku pracy.

- II. Ograniczenie bezrobocia wśród osób z wyższym wykształceniem w celu maksymalnego wykorzystania ich potencjału, wiedzy i umiejętności.
- III. Poprawa warunków startu zawodowego i życiowego absolwentów.
W tym obszarze szczególnie ważne są następujące działania:
 - zwiększenie udziału poradni psychologiczno-pedagogicznych w obszarze poruszania się po rynku pracy poprzez upowszechnienie badań potencjału intelektualnego, umiejętności, kompetencji, predyspozycji i preferencji zawodowych uczniów, wdrożenie i promowanie funkcjonowania SZOK-ów w szkołach różnego typu, umożliwienie kontaktu uczniom z doradcami zawodowymi, opracowanie przewodnika dla maturzystów – *Poradnik absolwenta*;
 - organizacja dni kariery zawodowej we współpracy z pracodawcami i organizacjami pozarządowymi;
 - planowanie sieci szkół w powiązaniu z potrzebami rynku pracy oraz z uwzględnieniem celów polityki oświatowej całego powiatu wrocławskiego.
- IV. Pomoc bezrobotnym zagrożonym wykluczeniem.
- V. Promocja zatrudnienia.

Aby stworzyć pełny system doradztwa zawodowego we Wrocławiu planuje się utworzenie większej liczby Szkolnych Ośrodków Kariery oraz zatrudnienie w każdej szkole doradcy zawodowego. Zanim to jednak nastąpi duże pole do popisu mają pracujący w szkołach nauczyciele. To od nich – w dużej mierze – zależy przygotowanie młodego człowieka do podjęcia trudnej, ale jakże ważnej decyzji – wyboru dalszej drogi kształcenia, a tym samym ścieżki zawodowej.

Autorki opracowania zatrudnione są w gimnazjum na etacie nauczycieli przedmiotów. Zajęcia z orientacji zawodowej prowadzą w oparciu o przygotowany program zajęć szkolnego doradcy zawodowego w ramach godzin wychowawczych, przedmiotowych oraz na zajęciach Szkolnego Klubu Przedsiębiorczości.

Program zajęć szkolnego doradcy zawodowego w gimnazjum – propozycja

Zmieniająca się rzeczywistość społeczna i ekonomiczna podnosi standardy wymagań wobec absolwentów różnych typów szkół, w tym także gimnazjów. Stawia to przed nami zadania kształtowania otwartej, poszukującej postawy ucznia wobec otaczającej go rzeczywistości, ucznia nastawionego na wytyczania sobie celów życiowych, planowanie drogi do ich realizacji zorientowanej na osiągnięcie sukcesu, tak by potrafił odnaleźć swoje miejsce na rynku pracy. Świat idzie szybko do przodu i to, co było aktualne wczoraj, nie jest aktualne dzisiaj. Obserwujemy dynamiczne zmiany – z jednej strony stwarza to młodym ludziom szansę na wszechstronny rozwój, zdobycie ciekawego zawodu, ale też na szybką jego zmianę, gdy wymaga tego rynek pracy. Z drugiej strony panuje w nim konkurencja i osiągnięcie sukcesu wymaga dziś od młodzieży dużego wysiłku. Dlatego też już w gimnazjum warto przygotować ucznia do aktywnego wchodzenia w życie gospodarcze, stanowienia o sobie, wytyczania własnej drogi rozwoju poprzez aktywne wzmocnienie swoich mocnych stron, zainteresowań, uzdolnień, a przez to dostosowania się do zmieniającej się struktury rynku pracy. Właśnie w gimnazjum uczeń planuje swoją przyszłość, podejmuje decyzje dotyczące dalszej drogi edukacyjnej, wyboru zawodu.

Nie należy zapominać, że dla nastolatka jest to trudny okres; czas dorastania, to etap wielu pytań, pierwszych prób i doświadczeń, poszukiwań swojego miejsca w świecie, to czas kształtowania postaw wobec nauki, ludzi i świata. Trzeba też pamiętać, że 13-15-latki często rezygnują z własnej ekspresji. Chętnie powielają funkcjonujące schematy. Jest to o tyle niebezpieczne, że sprzyja ugruntowaniu stereotypów, postaw bierności. W tej fazie rozwoju młodzież ma trudności z podejmowaniem decyzji – przecenia swoje możliwości bądź nie wierzy w odniesienie sukcesu. Brak realizmu w ocenie własnych zasobów skutkuje brakiem samodzielności przy podejmowaniu decyzji. Młodzież liczy więc na wsparcie, pomoc ze strony dorosłych. Właśnie w okresie dorastania należy uczniów wyposażyć w wiedzę przydatną do podejmowania różnych decyzji, rozpocząć naukę elementarnych umiejętności funkcjonowania na rynku pracy. Musimy organizować zajęcia, podczas których powinni oni otrzymać niezbędne informacje, analizować je i przetwarzać oraz dokonywać samooceny. To wielkie wyzwanie dla wszystkich nauczycieli.

ZADANIA:

Rady Pedagogicznej:

- Utworzenie i zapewnienie ciągłości działania wewnątrzszkolnego systemu doradztwa zgodnie ze statutem szkoły.
- Określenie priorytetów dotyczących orientacji i informacji zawodowej w ramach programu wychowawczego szkoły na każdy rok nauki.
- Realizacja działań z zakresu przygotowania uczniów do wyboru drogi zawodowej, zawartych w programie wychowawczym szkoły.

Praca z uczniami:

Klasa 1 – Poznawanie siebie.

Klasa 2 – Poznawanie zawodów. Podejmowanie wstępnych decyzji.

Klasa 3 – Informacja edukacyjna i zawodowa. Konfrontacja samooceny z wymaganiami szkół i zawodów – decyzje.

Praca z rodzicami:

Klasa 1

- Prezentacja założeń pracy informacyjno-doradczej szkoły na rzecz uczniów.
- Zajęcia psychoedukacyjne dla rodziców – wspomaganie rodziców w procesie podejmowania decyzji edukacyjnych i zawodowych przez ich dzieci.

Klasa 2

- ✓ Włączanie rodziców, jako przedstawicieli różnych zawodów, do działań informacyjnych szkoły.

Klasa 3

- ✓ Przedstawienie aktualnej i pełnej oferty edukacyjnej szkolnictwa ponadgimnazjalnego.
- ✓ Indywidualna praca z rodzicami uczniów, którzy mają problemy zdrowotne, emocjonalne, decyzyjne, intelektualne, rodzinne... . Współpraca z poradnią psychologiczno-pedagogiczną..

CELE PROGRAMU:

Uczeń realizujący program ma szansę na:

- ✓ poznawanie siebie – swoich mocnych stron i ograniczeń, zasad kreowania własnego wizerunku,

- ✓ zaplanowanie dalszej ścieżki edukacyjnej i drogi zawodowej,
 - ✓ przygotowanie do zaistnienia na rynku pracy,
 - ✓ zdobycie umiejętności gospodarowania swoimi zasobami, zarządzania czasem,
- W szczególności uczeń kształtuje umiejętności:
- ✓ kreowania własnego wizerunku,
 - ✓ nawiązywania kontaktów w sytuacjach zawodowych,
 - ✓ rozumienia wpływu zachowania na budowanie relacji z ludźmi,
 - ✓ dostrzegania i określania swoich mocnych i słabych stron,
 - ✓ określania i planowania swojej przyszłej drogi kształcenia w zgodzie z mocnymi stronami, zainteresowaniami, predyspozycjami,
 - ✓ dostrzegania różnorodności aspektów, które muszą być brane pod uwagę przy wyborze zawodu,
 - ✓ dostrzegania powiązań między nauką poszczególnych przedmiotów, a wykonywaniem w przyszłości wybranego zawodu,
 - ✓ rozumienia roli planowania zadań na drodze osiągania poszczególnych celów,
 - ✓ podejmowania czynności związanych z poszukiwaniem i podejmowaniem pracy,
 - ✓ wykorzystania i racjonalnego gospodarowania czasem,
 - ✓ rozumienia związków między ograniczonością zasobów, a koniecznością dokonywania wyborów,
 - ✓ oceniania korzyści i kosztów podejmowanych decyzji,
 - ✓ pracy w grupie,
 - ✓ korzystania z różnych źródeł informacji, selekcjonowania informacji,
 - ✓ samodzielnego planowania i organizacji własnej pracy,
 - ✓ autoprezentacji, prezentacji własnych osiągnięć i pracy grupy,
 - ✓ pozytywnej motywacji do podejmowania zadań i ich realizacji,
 - ✓ podejmowania decyzji, przewidywania ich konsekwencji, odpowiedzialności za podejmowane decyzje.
- METODY PROWADZENIA ZAJĘĆ:**

Podejmując się realizacji tego programu, należy uczniom przekazać nie tylko określoną wiedzę merytoryczną, ale przede wszystkim stworzyć możliwość samodzielnego myślenia, kojarzenia, abstrahowania, tworzenia analogii, odwoływania się do własnej wiedzy i doświadczeń. Rozwijanie motywacji i uwagi uczniów, ich poczucia pewności siebie jest możliwe, gdy podczas zajęć uwzględnimy: różnorodność, zmianę intensywności bodźców, ruch, kontrast. Założeniem programu jest żywy udział w zajęciach, który warunkuje kształtowanie postaw i umiejętności.

W proponowanych przez nas zajęciach przeważają aktywizujące metody nauczania, których wybór zależy od:

- ✓ celu, który sobie stawiamy,
- ✓ tematyki zajęć,
- ✓ treści zadań,
- ✓ czasu i miejsca, którym dysponujemy,
- ✓ liczby uczniów w grupie,
- ✓ procesów, które zachodzą w zespole.

Proponowane metody: dyskusja, praca w grupie, metaplan, zabawy i gry integracyjne, mapy myślowe, prezentacja, burza mózgów, gry dydaktyczne, symulacje, odgrywanie ról, drzewko decyzyjne, projekt.

TEMATYKA ZAJĘĆ:**Klasa 1 – Poznawanie siebie**

- ✓ *Zajęcia wstępne* – budowanie zespołu (warsztaty integracyjne).
- ✓ *Kim jestem, do czego dążę?* – określanie predyspozycji, zainteresowań, umiejętności,
- ✓ *Mogę, potrafię, chcę* – planowanie własnej przyszłości na podstawie swoich zainteresowań, mocnych stron i predyspozycji;
- ✓ *Czas wartością ekonomiczną* – wartość czasu w realizacji celów i zamierzeń, projektowanie harmonogramu zajęć, efektywne gospodarowanie własnym czasem;
- ✓ *Moc pierwszego wrażenia* – kreowanie własnego wizerunku, znaczenie pierwszego wrażenia, prezentacja werbalna i niewerbalna.

Klasa 2 – Poznawanie zawodów. Podejmowanie wstępnych decyzji

- ✓ *Kim chcę zostać w przyszłości?* – czynniki warunkujące wybór zawodu, drogi kształcenia – kwalifikacje niezbędne do wykonywania wybranego zawodu, planowanie drogi zawodowej z uwzględnieniem możliwości i ograniczeń;
- ✓ *Klucze do sukcesu* – powiązania między poszczególnymi przedmiotami a wykonywaniem wybranego zawodu, rola planowania i wyznaczania celów krótko- i długoterminowych; oczekiwania pracodawców
- ✓ *Moja wymarzona praca* – plan działania, wyobrażenia a rzeczywistość, zawody przyszłości.

Klasa 3 – Informacja edukacyjna i zawodowa. Konfrontacja samooceny z wymaganiami szkół i zawodów – decyzje

- ✓ *Co dalej, gimnazjalisto?* – możliwość nauki w szkołach ponadgimnazjalnych, oferta szkół (profile, fakultety);
- ✓ *Podejmuję decyzję o mojej przyszłości* – samoocena a wymagania;
- ✓ *W poszukiwaniu pracy* – czynności związane z poszukiwaniem pracy, pośrednictwo pracy, źródła informacji o możliwościach zatrudnienia. Analiza ogłoszeń z ofertami pracy, kształcenie różnych umiejętności to szerszy wybór pracy;
- ✓ *Staram się o pracę* – czynności związane z poszukiwaniem pracy i jej podejmowaniem, CV, podanie, list motywacyjny, rozmowa kwalifikacyjna,
- ✓ *Ubiegam się o pracę* – rozmowa kwalifikacyjna, autoprezentacja
- ✓ *Kreowanie własnego wizerunku zawodowego* – etykieta, savoir-vivre, wizytówka.

NA ZAKOŃCZENIE

Przygotowanie młodzieży do trafnego, właściwego zaplanowania kariery zawodowej jest wyzwaniem dla wielu nauczycieli. Wierzymy jednak w to, że postawa nauczyciela, jego zaangażowanie, sposób przygotowania i przeprowadzenia zajęć wpływa na aktywizację ucznia. Dlatego też naszą pracę rozpoczęliśmy od przygotowania projektu zajęć szkolnego doradcy zawodowego, który z całą pewnością będzie modyfikowany w miarę nabywania doświadczeń w trakcie jego realizacji.

Przygotowując warsztaty dla uczniów założyliśmy prowadzenie zajęć aktywizującymi metodami nauczania. Tylko wówczas uczniowie stają się wnikliwymi obserwatorami otaczającej rzeczywistości, mają możliwość modyfikowania własnych zachowań, tak aby osiągać założone cele. Doświadczenia wyniesione z zajęć umożliwiają osobiste refleksje nad omawianymi zagadnieniami, co wpływa na świadome wykorzy-

stanie własnego potencjału, planowanie działań i racjonalne dokonywanie wyborów przy podejmowaniu decyzji dotyczących wytyczania swojej drogi życiowej.

Oczywiście to, co zdążyliśmy zrobić w tak krótkim czasie, jest dopiero kroplą w morzu potrzeb. Przed nami jeszcze bardzo dużo pracy, ale reakcja uczniów, ich zaangażowanie i zaciekawienie proponowanymi zajęciami dodaje skrzydeł i mówi, że warto.

Powyższy materiał został opracowany w oparciu o pracę *Ekonomia na co dzień – czyli decyduj o sobie* – przewodnik dla nauczyciela.

BIBLIOGRAFIA

A. Paszkowska-Rogacz, *Warsztat Pracy Europejskiego Doradcy Kariery Zawodowej*. Warszawa, KOWEZ, 2000.

Biblioteczka reformy o edukacji dla rynku pracy część I i II. Warszawa, MEN 2001.

G. Sołtysińska, E. Żywiec-Dąbrowska, *Moja przyszła praca*, Warszawa, KOWEZ 2001.

R. Parzęcki, *Podstawy wiedzy o edukacji i poradnictwie zawodowym*, Włocławek 1999.

SZKOLNY DORADCA ZAWODOWY - projekt KOWEZ Warszawa, marzec 2003.

Serwis internetowy www.twojakariera.pl

Serwis internetowy www.koweziu.edu.pl/

Serwis internetowy www.lpraca.gov.pl/